

บทที่ 1

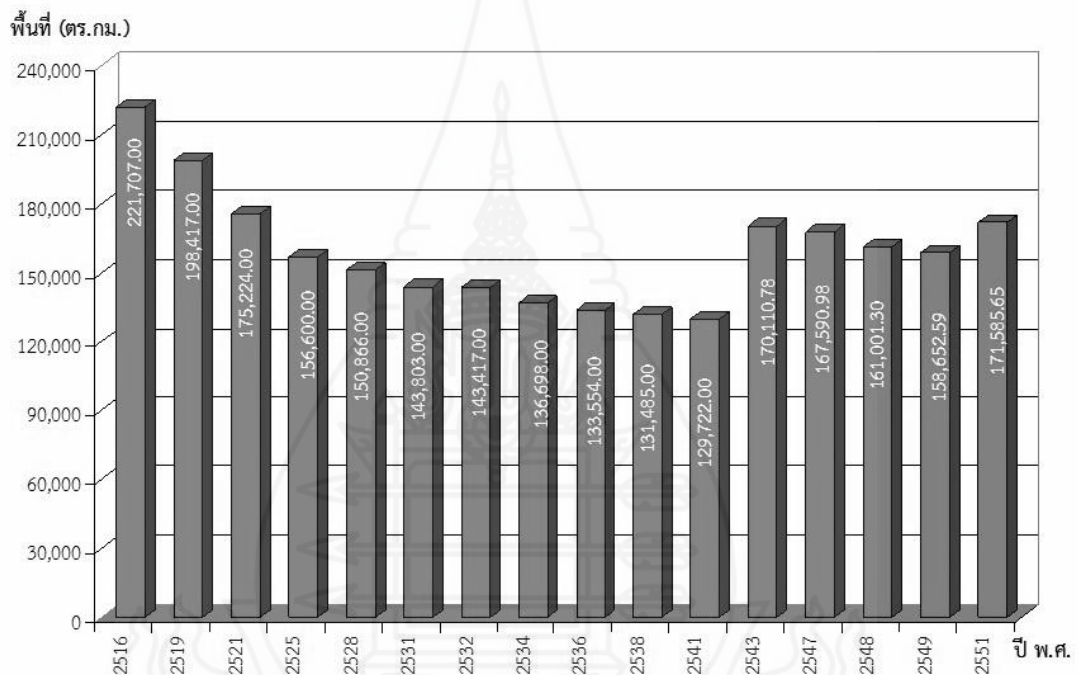
บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลก โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้นั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อทุกชีวิตโดยเฉพาะมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเพราะทุกชีวิตล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติคือป่าและอาศัยป่าในการพัฒนาการเรียนรู้รวมถึงการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆให้เกิดเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของแต่ละสังคมนอกจากนั้นมนุษย์และสัตว์ต่างก็อาศัยประโยชน์จากป่าในการดำรงชีวิตและการสืบพันธุ์ ดังนั้นเราจะพบว่ามนุษย์และสัตว์ต่างมีความสัมพันธ์กับป่าอย่างใกล้ชิดสำหรับพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นองค์การทางศาสนาก็มีพัฒนาการทั้งด้านความเป็นมาและการขยายองค์กรที่ต้องมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับป่าที่ไม่แตกต่างไปจากสิ่งมีชีวิตหรือองค์กรหรือสังคมอื่นๆ ดังจะพบว่าการแสวงหาโมกขธรรมคือการหลุดพ้นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นก็ทรงเริ่มต้นที่การมุ่งตรงสู่ป่าเพื่ออาศัยความสงบจากป่าในการพัฒนาจิต หรือแม้กระทั่งการตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงเกิดขึ้นภายใต้ต้นไม้ในป่า(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 1 2539: 3) และเมื่อตรัสรู้แล้วการแสดงธรรมครั้งแรกเพื่อประกาศพระสัทธรรมก็ทรงแสดง ณ ท่ามกลางแห่งป่าคือป่าอิสิปตนมฤคทายวัน(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 12-13 2539: 33) แม้แต่วัดหรืออารามเป็นที่พักอาศัยของพระสงฆ์ทั้งหลายก็ล้วนแต่อยู่ในป่าโดยเฉพาะการกำหนดเขตในการทำกิจของสงฆ์ก็ต้องกำหนดเอาชายป่าเป็นสำคัญ(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 21 2539: 32) ทั้งนี้ก็เพราะการอยู่ในป่านั้นย่อมถือว่าเป็นวัตรที่ดีในการพัฒนาจิตใจตนเองตามหลักของการธุดงค์วัตร(พระธรรมปิฎก 2542 : 114)

ดังนั้น เราจึงจะพบว่าพระพุทธศาสนามีความผูกพันกับป่าเป็นอย่างยิ่งเพราะเหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้พุทธศาสนิกชนได้มีความรักและรู้จักบุญคุณของป่าซึ่งหลักคำสอนดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในหลักโอวาทปาฏิโมกข์ที่ว่าด้วยการปฏิบัติตนของพระภิกษุผู้เป็นศาสนทายาทของพระพุทธศาสนาว่าจะต้องละชั่ว ทำดี ทำจิตให้ผ่องแผ้วและท้ายสุดก็ทรงเน้นย้ำว่าต้องยินดีในเสนาสนะอันสงัด คือมุ่งให้พระเข้าไปสู่ป่าเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม(พระเทพเวที 2534 : 5-7)

จากสถานการณ์พื้นที่ป่าของประเทศไทยลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ พื้นที่ป่าประเทศไทยลดลงอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ปี พ.ศ. 2516 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าอยู่ถึง ร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ประเทศ หรือประมาณ 171 ล้านไร่ และลดลงมาโดยตลอดจนในปี พ.ศ. 2532 ประเทศไทยเหลือพื้นที่ป่าเพียงร้อยละ 27.95 ของพื้นที่ทั้งหมด (สวสดี โนนสูง 2545) ดังแสดงใน ภาพที่ 1.1 รัฐบาลจึงมีมาตรการ ให้ภาครัฐได้แสดงบทบาทในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า โดยได้ประกาศพื้นที่ป่าจำนวนมากเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เช่น พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น และใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการพื้นที่ เพื่อให้ป่าไม้คงอยู่ ทำให้พระสงฆ์หรือที่พักสงฆ์ที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ดังกล่าวมีความผิดตามกฎหมาย

ภาพที่ 1.1 แผนภูมิแสดงเนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2516 – 2551
ที่มา: กรมป่าไม้ (2556)

อย่างไรก็ตามพบว่าในปัจจุบันนี้ ปัญหาพระสงฆ์ที่เข้าไปตั้งที่พักสงฆ์ในเขตป่าก็ยังมีอยู่เรื่อยๆ ซึ่งทางกรมป่าไม้และเถรสมาคมจึงร่วมกัน เพื่อดำเนินการแก้ปัญหาที่พักสงฆ์ในเขตป่าอย่างต่อเนื่อง โดยกรมป่าไม้เริ่มโครงการทดลองส่งเสริมให้วัดหรือสำนักสงฆ์ช่วยงานด้านป่าไม้ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 และในปี พ.ศ. 2530 ได้สำรวจที่พักสงฆ์ที่มีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วมโครงการ ต่อมาในปี พ.ศ. 2533 จึงได้ทำโครงการส่งเสริมให้วัดหรือสำนักสงฆ์ช่วยงานด้านป่าไม้ ในปี พ.ศ. 2537 ได้ตั้งหน่วยงานระดับฝ่ายในกรมป่าไม้ เพื่อรับผิดชอบส่วนกรมการศาสนาได้ กำหนดนโยบายเรื่องการขอเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้เพื่อสร้างวัดมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 ไว้ว่า

ไม่สนับสนุนให้สร้างวัดในพื้นที่ป่าหรือพื้นที่ราชการ จนกระทั่งทางออกในการแก้ปัญหาดังกล่าวคือ เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2538 คณะรัฐมนตรี มีมติเรื่องการป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ โดยมอบหมายให้กรมป่าไม้สำรวจที่พักรสงฆ์ที่อาศัยอยู่โดยที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายในพื้นที่ป่า และประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการศาสนา มหาเถรสมาคม และกรมการปกครอง เพื่อกำหนดแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ และแนวทางส่งเสริมให้วัดหรือสำนักสงฆ์ช่วยงานด้านป่าไม้อย่างจริงจังและต่อเนื่องในรูปแบบที่เหมาะสม (เอกสารแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ 2542)

ผลการสำรวจที่พักรสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตป่าของกรมป่าไม้ พบว่ามีที่พักรสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังนี้

ตารางที่ 1.1 ฐานข้อมูลการสำรวจข้อมูลที่พักสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้

สรุปข้อมูลการสำรวจที่พักสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้		
ที่ตั้งพื้นที่	จำนวนที่พักสงฆ์ ที่ได้สำรวจ (แห่ง)	พื้นที่รวม (ไร่)
อยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	22	707.00
อยู่ในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	3	64.00
อยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 2507	2,751	159,219.00
อยู่ในพื้นที่พรบ.ป่าไม้ 2484	598	19,898.00
อยู่ในพื้นที่สปก.	232	4,715.00
อยู่ในพื้นที่อื่น ๆ	540	23,730.00
อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	56	4,023.00
รวม	4,202	212,356.00

ที่มา: กรมป่าไม้ (2556)

ที่พักสงฆ์เขางทองก็ได้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมในวัดหรือสำนักสงฆ์ช่วยงานด้านป่าไม้ตั้งแต่วันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2547 และดำเนินงานมาแล้วในระยะเวลา 8 ปี แต่การดำเนินงานก็ยังมีปัญหาอุปสรรคในหลายๆด้าน โดยเฉพาะในเรื่องของการมีส่วนร่วม เพื่อแก้ปัญหาอุปสรรคการทำงานที่ต่างคนต่างทำ ขาดการประสานงานกันระหว่างพระสงฆ์ เจ้าหน้าที่ป่าไม้และผู้นำชุมชนจึงเห็นสมควรทำการวิจัยในเรื่องดังกล่าว เพื่อนำผลไปประยุกต์ใช้ ซึ่งจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการและพัฒนารจัดการทรัพยากรป่าไม้ของโครงการนี้มากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของประชาชนที่มีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้
- 2.2 เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากป่าของประชาชนในพื้นที่โครงการ
- 2.3 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้
- 2.4 เพื่อศึกษาความเหมาะสมของกิจกรรมการดำเนินงานของโครงการ
- 2.5 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของ

โครงการ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาเฉพาะพื้นที่โครงการส่งเสริมให้ที่พักสงฆ์เขารงทองช่วยงานด้านป่าไม้ บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ มีเนื้อที่โครงการประมาณ 400 ไร่

4.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในบ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน มีประชากรรวมทั้งสิ้น จำนวน 3,753 คน

4.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่โครงการส่งเสริมให้ที่พักสงฆ์เขารงทองช่วยงานด้านป่าไม้ บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยดำเนินการในการรวบรวมข้อมูล โดยใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 3 เดือน ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2554 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ที่พักสงฆ์ หมายถึง ที่พักสงฆ์เขารงทองช่วยงานด้านป่าไม้ บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

5.2 ป่า หมายถึง พื้นที่ป่าโครงการส่งเสริมให้ที่พักสงฆ์เขารงทองช่วยงานด้านป่าไม้ บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขาปางก่อและป่าวังชมพู เขตป่าอนุรักษ์ (Zone C) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 3,2 มีเนื้อที่โครงการประมาณ 400 ไร่

5.3 ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง ไม้ ของป่า และผลิตภัณฑ์จากพื้นที่ป่าโครงการส่งเสริมให้ที่พักสงฆ์เขารงทองช่วยงานด้านป่าไม้ บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ อันได้แก่ สมุนไพร พืชผักป่า ผลไม้ป่า ไม้ไผ่ป่า หน่อไม้ เห็ด สัตว์ป่า และของป่าอื่น ๆ

5.4 การจัดการทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง การดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของพระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา เจ้าหน้าที่ป่าไม้และประชาชนบ้านป่าแดง ในพื้นที่ป่าโครงการส่งเสริมให้ที่พักสงฆ์เขารงทองช่วยงานด้านป่าไม้ บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

5.5 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการฯ หมายถึง การเข้าร่วมดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของ พระภิกษุ เจ้าหน้าที่ป่าไม้และประชาชนบ้านป่าแดง พื้นที่ป่าโครงการส่งเสริมให้ที่พัคสงฆ์เขารงทองช่วยงานด้านป่าไม้ บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่

5.5.1 การเข้าร่วมประชุมเพื่อคิดค้นปัญหา

5.5.2 วางแผนการจัดการทรัพยากรป่าไม้

5.5.3 การเข้าร่วมกิจกรรมการดำเนินงาน การป้องกันและดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ มีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน

5.5.4 การเข้าร่วมประเมินและติดตามแผนการจัดการทรัพยากรป่าไม้

5.6 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการฯ หมายถึง การที่พระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา เจ้าหน้าที่ป่าไม้และประชาชนบ้านป่าแดง พื้นที่ป่าโครงการส่งเสริมให้ที่พัคสงฆ์เขารงทองช่วยงานด้านป่าไม้ บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เข้าไปดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการได้รับผลประโยชน์จากป่าไม้ พรรณไม้ สัตว์ป่า ดิน น้ำ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

5.7 ความเหมาะสมของกิจกรรมการดำเนินงานของโครงการ หมายถึงการดำเนินกิจกรรมของโครงการส่งเสริมให้ที่พัคสงฆ์เขารงทองช่วยงานด้านป่าไม้ฯ

5.7.1 ด้านพระสงฆ์ ได้แก่ ปักหลักเขตและติดป้ายรอบพื้นที่เขตโครงการ ปลูกดัดไม้ในเขตพื้นที่เสื่อมโทรมเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าและบำรุงรักษาป่า วางแผนการป้องกันไฟป่าและจัดทำแนวกันไฟ ประชาสัมพันธ์เผยแพร่การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ฯลฯ

5.7.2 ด้านเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ได้แก่ ให้การสนับสนุนและคำปรึกษาแนะนำวิชาการด้านป่าไม้ ออกติดตามผลตามประเมินผลการดำเนินงานของโครงการ

5.7.3 ด้านประชาชน ได้แก่ สนับสนุนการดำเนินงานของโครงการ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เพื่อนำผลจากผลการวิจัยมาปรับปรุงการดำเนินงานและการแก้ไขปัญหาอุปสรรคของโครงการฯ

6.2 เพื่อนำข้อมูลจากการวิจัยนำมากำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการฯ